

VICTORIA SEMENDEAEV (1923-2011)

Marcel LUTIC*

Discret, unul câte unul, trec în lumea fără dor cei care au pus, în deceniile cinci-șase ale veacului trecut, o fărâmă din mintea și sufletul lor la temeliiile Muzeului Etnografic al Moldovei. S-au dus, rând pe rând, Ion Chelcea, întemeietorul, Aurora Turcu, Pantelimon Filioreanu, Petru Cazacu și Gheorghe Bodor. La sfârșitul lui Cireșar 2011 a plecat dincolo Victoria Semendaeav, cea care, la 1 noiembrie 1957, era angajată pe postul de desenator la Muzeul Etnografic al Moldovei și avea să slujească acest muzeu, ca muzeograf responsabil de sectorul „Ceramică”, vreme de aproape trei decenii. A rămas printre noi doar Emilia Pavel, aidoma unui martor demn și activ. Cu toții au pus bazele unei instituții de cultură solidă¹, care reflectă specificul tradițional românesc al Moldovei dintre Carpați și Nistru, o instituție socotită cândva de Romulus Vulcănescu drept „o perlă a muzeografiei etnografice românești”.

...În ultimul deceniu, mai rar decât ar fi trebuit, m-am întâlnit de câteva ori cu Victoria Semendaeav. Retrăia în preajma noastră, a mai tinerilor colegi de la muzeu, anii de altădată, ani puși în slujba etnografiei românești. O mai invitam la câte o expoziție sau manifestare, o rugam să scrie pentru „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, ceea ce a și făcut, cu entuziasm, la primele trei numere² sau ne făceam vreme pentru a sta pur și simplu la taclale.

* Muzeul Etnografic al Moldovei, Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași – România.

¹ Petru Cazacu, *Preocupări pentru organizarea unui Muzeu Etnografic la Iași*, în „Cercetări istorice”, Iași, nr. VII/1976, p. 27, nota 28.

² Victoria Semendaeav, *O colecție de ceramică donată Muzeului Etnografic al Moldovei (însemnări)*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei” (AMEM), nr. I/2001, p. 289-304; Idem, *Meșterul olar Ion Diaconu din Tansa – Iași*, în AMEM, nr. II/2002, p. 347-351; Idem, *Valori ale culturii populare din zona Botoșani aflate în patrimoniul Muzeului Etnografic al Moldovei*, în AMEM, nr. III/2003, p. 315-320.

În anii din urmă era din ce în ce mai tulburată și necăjită de boala care nu-i dădea deloc pace. Ieșea foarte rar din casă și cei care îi treceau pragul erau primiți cu multă circumspecție, amestecată cu teamă, în apartamentul de pe Strada Vasile Lupu, nr. 88, fapt de altfel de înțeles. Prin 2006, la una dintre întâlnirile noastre, simțind amândoi că nu peste multă vreme nu se va putea face acest lucru, am rugat-o să aștearnă pe hârtie tot ceea ce își aduce aminte despre viața ei, în primul rând despre cea profesională. După mai multe ezitări, mi-a promis că va scrie câte ceva.

În câteva luni, mi-a înmănat șapte pagini A4 scrise de mână. În aceste pagini, cu vădite accente biografice, Victoria Semendeaev a depănat povestea ei de copil trist, de tânără care a încercat să-și găsească un rost în viață în străvechea capitală a Moldovei și de om matur care a ilustrat cum a știut mai bine nobila profesie de muzeograf. Unele fragmente din acest text biografic au fost deja publicate³. Revenim acum la varianta integrală a aceluși text, pentru a zugrăvi portretul profesional, dar și uman, al celei care a fost colega noastră Victoria Semendeaev (Vichi, după cum îi spuneau cei apropiați).

S-a născut pe plaiuri basarabene, la 26 iunie 1923, în Cușmirca-Sorooca, la școală unde tatăl său era pe atunci director, ambii părinți fiind învățători. Peste ani și ani își va aduce aminte cu mare emoție de satul natal, socotind că „acolo era cu adevărat raiul pe pământ”⁴. Raiul a durat până la adolescență, căci anul 1940 avea să aducă asupra Basarabiei iadul bolșevic. Tatăl se îmbolnăvește grav, iar tânăra Victoria asistă la o mulțime de fărădelegi, care o vor marca, ca și evenimentele din anii următori, toată viața. Familia sa a refuzat revenirea în țară, astfel fiind expusă la multe riscuri. De altfel, unchiul săi dinspre mamă (învățători și preoți) „au fost (...) cu toții deportați” în Siberia, unul dintre aceștia, preotul Mihail, fiind ucis mișelește. Boala tatălui a făcut ca, în cazul lor, deportarea să nu fie, totuși, pusă în practică.

După refugiul din 1944, a pribegit prin țară. Ajunsă în București, a fost cazată la un cămin al Casei Corpului Didactic din Strada Sfinții Apostoli, nr. 12. Îndură și aici o mulțime de privațiuni. Astfel, „se întâmpla uneori chiar să mănânc doar câte un covrig și câte un măr pe

³ Marcel Lutic, *Jumătate de veac de la deschiderea expoziției de bază a Muzeului Etnografic al Moldovei. Mărturii, acte și documente (I)*, în AMEM, nr. VIII/2008, p. 244-246.

⁴ Toate citatele, ca și informațiile cu caracter biografic care vor urma, sunt din manuscrisul înmănat nouă de Victoria Semendeaev în 2006, citate și informații care nu au văzut lumina tiparului în materialul indicat la nota 3.

zi”, iar pentru a se încălzi cutreiera în timpul zilei magazinele, în special cele de mobilă...

În primăvara anului 1945 se angajează la Casa de Ajutor Reciproc, aici având posibilitatea de a cunoaște „multe dintre personalitățile ieșene venite să împrumute sau să depună diferite sume de bani”. În toamna aceluiași an vine la Iași și, ca să se poată întreține și să-și poată continua în paralel studiile, a fost nevoită să muncească din greu de dimineață și până noaptea târziu. În timpul studenției a avut fericirea de a fi găzduită în casa familiei generalului Ernest Ballif din Strada Sărăriei, nr. 30, unde a fost tratată asemenea unui membru al familiei.

În sfârșit, soarele începea să strălucească puțin și în viața Victoriei Semendaev. Astfel, după o selecție foarte riguroasă, a intrat ca student la Facultatea de Arte Plastice din Iași, secția Decorativă⁵. Aici îl are coleg pe Dan Hatmanu, strălucitul pictor de mai târziu, precum și pe Maria Hatmanu și pe Virginia Vasilovici, viitori colegi la Complexul Muzeal, iar ca profesori „mari personalități artistice ale vremii: pictorul Corneliu Baba, sculptorul Ion Irimescu, pictorii Eugen Boușcă, Mihai Cămăruț ș.a.”

În anul 1947, când încă regimul comunist nu era pe deplin înstăpânit, Victoria Semendaev, devotată valorilor democratice și românești în care fusese crescută și educată, participă „la o manifestație pro-monarhistă în speranța că se vor ivi poate șanse ca Basarabia să revină la patria mamă”. Își făcea, ca și mulți alți tineri, iluzii deșarte. Mai mult, intră „în vizorul Securității, care m-a urmărit apoi în toată perioada activității pe care am desfășurat-o până la data pensionării, fapt care mi-a pricinuit o puternică traumă psihică”.

După divorțul de soțul său, cadru didactic la Institutul Politehnic din București, care insista ca familia să revină în București, hotărăște să rămână pentru totdeauna la Iași, mai aproape de Basarabia natală, și să-și dedice viața „slujirii unei instituții de cultură”, „căci visul meu a fost să îmbrățișez cariera didactică sau să activez în cadrul unui muzeu de artă”. Destinul a făcut să apară un post vacant la Muzeul Etnografic al Moldovei tocmai în preajma organizării primei expoziții permanente a acestei instituții. Astfel, a fost încadrată aici la 1 noiembrie 1957, cu intenția vădită de a se transfera, când împrejurările urmau să permită acest fapt, la Muzeul de Artă.

⁵ Din vreo 40 de candidați au fost admiși numai 5 (informație din 2011 de la Maria Hatmanu, fost muzeograf la Muzeul de Artă din Iași).

În aprilie 1957, Ion Chelcea a fost înlăturat în mod brutal de la conducerea muzeului. Ca proaspăt angajată, este impresionată de faptul că mulți dintre tinerii ei colegi îl priveau pe exigentul director ca pe un adevărat zbir. După plecarea din Iași a fostului director, atmosfera de aici a devenit febrilă, căci urma organizarea primei expoziții de bază a acestei instituții. Pentru aceasta a fost invitată la Iași și Elena Secoșan, fost muzeograf la Muzeul de Artă Populară din București, colaboratoare, după

pensionare, a Institutului Român pentru Relații cu Străinătatea. Când s-a trecut la organizarea expoziției, Victoria Semendeaev, fiind nou angajată și lipsită de experiență, a stat mereu în preajma eminenței cercetătoare de la București, reușind să acumuleze multe principii și repere muzeografice, care îi vor fi de mare folos de-a lungul întregii activități profesionale. O adevărată ucenicie! Acum își descoperă unele înclinații către domeniul etnografic, înclinații accentuate și de posibilitatea de a participa la cercetările de pe Valea Bistriței. Aici, pe lângă

experiența acumulată, a avut și fericitul prilej de a cunoaște multe dintre personalitățile vremii ce activau pe tărâmul fascinant al etnografiei. Tot Elena Secoșan i-a sugerat și ideea de a se ocupa de sectorul „Olărit” din muzeu și de cerceta, sub aspect științific, ceramica din Moldova, aceasta devenind apoi una dintre marile ei pasiuni⁶. Așa se face că în deceniile ce aveau să urmeze, Victoria Semendeaev a realizat la Muzeul Etnografic al Moldovei, cu multă perseverență și pricepere, o importantă și valoroasă colecție de ceramică populară.

⁶ Iată în acest sens, o altă mărturisire din 2001: „Preocupările privind această străveche îndeletnicire (...) au căpătat dimensiunile unei mari și adevărate pasiuni, manifestată prin dorința de a salva, cu orice preț, de la distrugere piesele ceramice de valoare”. De altfel, studiul din AMEM poartă următoarea dedicație extrem de sugestivă: „Închin aceste rânduri prietenilor mei de suflet, olarii de pretutindeni” (Victoria Semendeaev, *O colecție de ceramică...*, p. 289).

În anii deplinei maturități profesionale, cât și după pensionare, a rămas în bune relații cu Elena Secoșan, dar și cu Ion Chelcea, cu acesta din urmă având, din câte știm, și o susținută corespondență⁷. Victoria Semendaev a colaborat o bună perioadă la munca științifică de strângere a informațiilor în vederea elaborării Atlasului Etnografic al României, cercetările sale privind, în special, repertorierea centrelor ceramice. În cercetările sale de teren a urmărit cu precădere aspecte privitoare la „identitatea și numărul olarilor în diverse perioade de timp, apariția și desfășurarea procesului de roire a meșterilor, caracterul producției, stadiul actual al dezvoltării meșteșugului olăritului, perspectivele continuării acestei îndeletniciri în viitor”⁸. Se pare că în cadrul muzeului a avut în grijă și sectorul „Prelucrarea artistică a lemnului”, iar pe linie sindicală a fost responsabil cultural. Opera sa publicistică nu este vastă, însă cuprinde studii și materiale valoroase privitoare la ceramica tradițională din Moldova, unele dintre ele fiind elaborate în colaborare cu alți colegi ieșeni⁹.

⁷ Avem în colecția personală o scrisoare de a lui Ion Chelcea, scrisă în București, la „22.III.988”, expedită pe adresa Victoriei Semendaev, din care reiese că această corespondență dura de ani buni (edificator, în acest sens, e pasajul: „Scrisoarea din urmă ce am primit a fost cea mai realistă”).

⁸ Victoria Semendaev, *Cu privire la dezvoltarea meșteșugului olăritului...*, p. 65.

⁹ În opinia noastră, lucrarea sa de referință rămâne cea semnată împreună cu Voica Maria Pușcașu (*Centre producătoare de olărie din Moldova (secolele XVIII-XX)*, Iași, 1996, 36 p. + o hartă). Celelalte studii și materiale, majoritatea subsumate domeniului ceramicii, au fost publicate în principal la Iași, în „Cercetări istorice”, și la București, în „Revista muzeelor” (amintim faptul că numele celei a cărei memorie o omagiem în acest scurt material apare greșit, sub forma Semendaev, în indexul electronic al autorilor care au publicat studii și materiale în „Revista muzeelor” în perioada 1964-2009). Le inserăm, în continuare, în ordine cronologică (în afara celor deja menționate la nota 2), cu precizarea că e posibil ca lista să nu fie completă: Victoria Semendaev, Petru Cazacu, *Ceramica de Tansa*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de etnografie și artă populară”, București, 1969, p. 375-384; Victoria Semendaev, Melania Ostap, *Despre meșteșugul olăritului în Moldova centrală*, în „Revista muzeelor”, nr. 4/1971, p. 345-347; Victoria Semendaev, *Ceramica populară din Moldova*, Iași, 1972, 32 p.; Idem, *Contribuții la studiul centrului ceramic Irești*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de etnografie și artă populară”, București, 1972, p. 294-302; Gheorghe Bodor, Melania Ostap, Victoria Semendaev, *Contribuții la studiul meșteșugurilor din Tansa, județul Iași*, în „Revista muzeelor”, nr. 3/1973, p. 241-258; Victoria Semendaev, *Ceramica din Schitu Stavnic, comuna Voinești – Iași*, în „Cercetări istorice”, nr. VIII, 1977, p. 51-62; Idem, *Aspecte etnografice din satul Brădești, comuna Vinderei, județul Vaslui*, în „Cercetări istorice”, nr. IX-X, 1978-1979, p. 35-66; Idem, *Contribuții la cunoașterea centrului de ceramică neagră Poiana, comuna Deleni, județul Iași*, în „Cercetări istorice”, nr. XI, 1980, p. 65-82; Gheorghe Bodor, Melania Ostap, Victoria Semendaev, *Viticultura în Muzeul Etnografic al Moldovei din Iași*, în „Museum. Studii și comentarii de istorie și etnografie”,

Intuim că legătura sa cu muzeul nu era doar una dictată de ceea ce stipula contractul individual de muncă, Victoria Semendeaev punând multă pasiune și mult suflet în tot ceea ce făcea. Chiar și după pensionare, cu multă discreție, se gândea la muzeu și la ceea ce a făcut aproape trei decenii aici. Așa se face că atunci când, prin 1996-1997, a trebuit să-și pună ordine în colecția personală de ceramică, a ales să dea de pomană muzeului din Palatul Culturii, în cel mai bun spirit al pomenilor tradiționale din spațiul românesc, nu mai puțin de 101 piese ceramice extrem de valoroase, piese care au îmbogățit semnificativ colecția de ceramică a Muzeului Etnografic al Moldovei¹⁰.

Pasiunea, noblețea, sacrificiul, suferința, altruismul, perseverența, discreția – iată atribute care au caracterizat-o pe Victoria Semendeaev de-a lungul întregii sale existențe pământești, din care o bună parte a dăruit-o, din toată inima, Muzeului Etnografic al Moldovei. A slujit aici cu dragoste, cu multă dăruire și cu o convingere aparte că ceea ce face e pentru binele celor mulți! Urmașii săi de la muzeu, cei care îi duc mai departe idealurile profesionale, îi mulțumesc pentru jertfa curată adusă la înălțarea și prosperarea acestui templu al civilizației tradiționale românești!

...Prin 1977, Teodor Frunțișanu din Brădeștii Vasluiului, unul din numeroșii olari care i-au fost în preajmă de-a lungul vieții, îi spunea că „lumea-i ieșită din lut și tot în lut se întoarce”. Cei de dinaintea noastră știau că mâncarea și băutura „sunt mai bine primite” atunci când se dau de pomană la Moși și în ajunul marilor sărbători creștine în vase de lut¹¹. Victoria Semendeaev, aidoma strămoșilor ei, știa acest lucru și poate de aceea sufletul ei a ales să plece în lumea dreptilor tocmai între Sânziene și Sânpetru de Vară, două mari sărbători arhaice, fiecare precedată altădată de practici de îmbunare a spiritelor celor plecați dincolo mai ales prin intermediul pomenilor.

Dumnezeu să o odihnească în pace „acolo unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit”!

Golești – Argeș, 1980, p. 469-483; Victoria Semendeaev, Melania Ostap, *Unele date privind dezvoltarea sericiculturii în Moldova centrală*, în „Acta Moldaviae Meridionalis. Anuarul Muzeului Județean Vaslui”, tom. II, 1980, p. 455-461; Victoria Semendeaev, *Cu privire la dezvoltarea meșteșugului olăritului în localitățile Lespezi și Târgu Frumos, județul Iași (sec. XIX-XX)*, în „Cercetări istorice”, nr. XII-XIII, 1981-1982, p. 65-75; Idem, *Cu privire la colecția de ceramică din patrimoniul Muzeului Etnografic al Moldovei din Iași*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Vaslui, nr. IX-XI, 1987-1989, p. 213-222; Voica Maria Pușcașu, Victoria Semendeaev, *Considerații privind tehnologia de ardere a pieselor ceramice din Moldova*, în „Revista muzeelor”, nr. 3/1991, p. 61-68.

¹⁰ Victoria Semendeaev, *O colecție de ceramică...*, p. 289.

¹¹ Idem, *Aspecte etnografice din satul Brădești...*, p. 60, nota 31.